

مجلس انتظامی

سرپرست : پروفیسر ڈاکٹر مجاہد کامران
وائس چانسلر، جامعہ پنجاب، لاہور۔

مدیر انتظامی : پروفیسر ڈاکٹر محمد سعد صدیقی
صدر شعبہ علوم اسلامیہ، جامعہ پنجاب، لاہور۔

مہدی : ڈاکٹر محمد حماد لکھوی
پروفیسر، شعبہ علوم اسلامیہ، جامعہ پنجاب، لاہور۔

معاون مہدی : ڈاکٹر احسان الرحمن غوری
اسٹنٹ پروفیسر، شعبہ علوم اسلامیہ، جامعہ پنجاب، لاہور۔
ڈاکٹر حافظ عثمان احمد
اسٹنٹ پروفیسر، شعبہ علوم اسلامیہ، جامعہ پنجاب، لاہور۔

سرگودھا

مجلس مشاورت

بیرون ملک:

- پروفیسر ڈاکٹر سعود عالم قاسمی
پروفیسر ڈاکٹر مظفر اقبال
پروفیسر ڈاکٹر اہیم موسیٰ
پروفیسر ڈاکٹر احمد [ofne,,]
- صدر شعبہ فیت، علی اہم مسلم یونیورسٹی علی اہم، *۔
صدر مرا اسلامی والعلوم، کینیڈا۔
شعبہ الہیات، ڈیوک یونیورسٹی یو، الیس، اے۔
کلیہ علوم اسلامیہ، یونیورسٹی آف ڈماکس، دمشق، شام۔

*رون ملک:

- پروفیسر ڈاکٹر محمد اکرم چوہدری
پروفیسر ڈاکٹر محمد اکرم *۔
پروفیسر ڈاکٹر جمیلہ شو۔
پروفیسر ڈاکٹر سفیر اختر
- وائس چانسلر، سرگودھا یونیورسٹی، سرگودھا۔
پروفیسر، شعبہ علوم اسلامیہ، منہاج یونیورسٹی، لاہور۔
پروفیسر ایم پیس، کلیہ علوم اسلامیہ، پنجاب یونیورسٹی لاہور۔
ادارہ تحقیقات اسلامی، بین الاقوامی اسلامی یونیورسٹی، اسلام آباد۔
- پروفیسر ڈاکٹر معراج الاسلام ضیاء
پروفیسر ڈاکٹر محمد اشرف شاہین قیصرانی
- شعبہ علوم اسلامیہ، پشاور یونیورسٹی پشاور۔
پروفیسر مسند سیرت، شعبہ علوم اسلامیہ، بلوچستان یونیورسٹی، کوٹا۔

تعارف شرڪاء

ڏاڪٽر محمد فاروق حيدر

اسٽنڊنگ فيسر، شعبه علوم اسلاميه، جي سي يونيورسٽي، لاهور۔

ڏاڪٽر احسان الرحمن غوري

اسٽنڊنگ فيسر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

صالحه فاطمه

پي ايڇ ڊي سڪالر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

ڏاڪٽر عاصم نعيم

اسٽنڊنگ فيسر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

ڏاڪٽر حافظ حسن مدني

اسٽنڊنگ فيسر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

ڏاڪٽر عثمان احمد

اسٽنڊنگ فيسر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

محمد عبدالرحمن صر

پي ايڇ ڊي سڪالر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

ڏاڪٽر حافظ انس نضر

اسٽنڊنگ فيسر، شعبه علوم اسلاميه و عربي، لاهور يونيورسٽي، لاهور۔

ڏاڪٽر حافظ حسين ازهر

اسٽنڊنگ فيسر، ڊيپارٽمنٽ آف سوشل سائنس، يونيورسٽي آف ويٽرني اينڊ اينيمل سائنس، لاهور۔

ڏاڪٽر حافظه مريم مدني

اسٽنڊنگ فيسر، ايف۔ جي ڊا/ي ڪاليج، لاهور۔

عتيق امجد

صدر شعبه علوم اسلاميه، گورنمنٽ ڪاليج جرنالوالہ۔

ڏاڪٽر زاہدہ شبنم

اسٽنٽ پروفيسر، شعبہ علومِ اسلاميہ، لاہور ڪاليج۔ اے خواتين يونيورسٽي، لاہور۔

حافظ محمد يونس

پي ايڇ ڊي سڪالر، شيخ زبيد اسلامڪ سينٽر، جامعہ پنجاب، لاہور۔

ڏاڪٽر عبدالباسط خان

اسٽنٽ پروفيسر، شيخ زبيد اسلامڪ سينٽر، جامعہ پنجاب، لاہور۔

ڏاڪٽر همايون عباس شمس

چيئرمين شعبہ علومِ اسلاميہ، گورنمنٽ ڪاليج يونيورسٽي، فيصل آباد۔

ڏاڪٽر محمد علي

اسٽنٽ پروفيسر/چيئرمين، شعبہ علومِ اسلاميہ، گورنمنٽ ڪاليج فار بوائز، گلبرگ، لاہور۔

ڏاڪٽر فاطمہ بلال

ڊپٽي ايجوڪيشن آفيسر (خواتين) صدر ۴/ ڊ/ هيڊ مسٽريس گورنمنٽ لڙھائي سڪول، شير وڪي، تحصيل شيخوپورہ۔

محمد مرتضيٰ

پي ايڇ ڊي سڪالر، شعبہ علومِ اسلاميہ، جامعہ پنجاب، لاہور۔

پروفيسر ڏاڪٽر طاہرہ ڪارت

ڊاين فيڪلٽي علومِ اسلاميہ، جامعہ پنجاب، لاہور۔

ڏاڪٽر شاہدہ وين

اسٽنٽ پروفيسر، شعبہ علومِ اسلاميہ، جامعہ پنجاب، لاہور۔

حافظہ #

ليڪچرار شعبہ اسلاميات، گورنمنٽ پوٽ / ايجوڪيشن ڪاليج۔ اے خواتين، ماڊل ۱۰، ٽن، گو. انوالہ۔

ڏاڪٽر ضياءُ محمود

ليڪچرار، شعبہ علومِ اسلاميہ، يونيورسٽي آف گجرات، گجرات۔

غازي عبدالرحمن قاسمي

ليڪچرار، شعبہ علومِ اسلاميہ، گورنمنٽ ولايتي حسين اسلاميہ ڊا/ ڪاليج، ملتان۔

محمد بختی

پنپل، لیڈرشپ کالج، ملتان۔

مقبول حسن گیلانی

ایسوسی ایٹ، پروفیسر، یونیورسٹی آف ایجوکیشن، ملتان کیمپس، ملتان۔

ڈاکٹر طاہر رضا بخاری

ڈائریکٹر جنرل مذہبی امور و اوقاف پنجاب۔

ڈاکٹر سید عبدالملک آغا

ڈین فیکلٹی آف ایجوکیشن اینڈ ہیومنیز، بلوچستان یونیورسٹی، کوئٹہ۔

محمد انس محمد شعیب

پی ایچ ڈی سکالر، شعبہ علوم الحدیث، انٹرنیشنل اسلامک یونیورسٹی، اسلام آباد۔

عبدالشکور ظہیر

پی ایچ ڈی سکالر، شعبہ علوم الحدیث، انٹرنیشنل اسلامک یونیورسٹی، اسلام آباد۔

امہ السبع محمد بشیر

اسٹنڈنٹ پروفیسر، شعبہ علوم الحدیث، انٹرنیشنل اسلامک یونیورسٹی، اسلام آباد۔

ڈاکٹر محمد احمد

اسٹنڈنٹ پروفیسر، شعبہ علوم اسلامیہ، جامعہ اسلامیہ، بہاولپور۔

عبدالرحمن

پی ایچ ڈی سکالر، شعبہ علوم اسلامیہ، جامعہ اسلامیہ، بہاولپور۔

محمد نذیر لکھوی

پی ایچ ڈی سکالر، شعبہ علوم اسلامیہ، جامعہ پنجاب، لاہور۔

راحمہ

سکالر، شعبہ علوم اسلامیہ، جامعہ اسلامیہ، بہاولپور۔

پروفیسر ڈاکٹر عبدالرؤف ظفر

چیرمین، شعبہ علوم اسلامیہ، سرگودھا یونیورسٹی، سرگودھا۔

حافظ عبدالرزاق

پي ايڇ ڊي سڪالر، شعبه علوم اسلاميه، گورنمنٽ ڪاليج، يونيورسٽي، فيصل آباد۔

ڊاڪٽر افتخار احمد خان

ليڪچرار، شعبه علوم اسلاميه، گورنمنٽ ڪاليج يونيورسٽي، فيصل آباد۔

ڊاڪٽر حمير احمد

اسسٽنٽ پروفيسر، شعبه علوم اسلاميه، يونيورسٽي آف مينيجمنٽ اينڊ ٽيڪنالاجي، لاهور۔

ڊاڪٽر محمد حماد لکھوي

پروفيسر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

حافظ آفتاب احمد

پي ايڇ ڊي سڪالر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

ڊاڪٽر غلام علي خان

پروفيسر، شعبه علوم اسلاميه، جامعہ پنجاب، لاهور۔

ڊاڪٽر عابدہ اعجاز

اسسٽنٽ پروفيسر، شعبه ابلاغيات، جامعہ پنجاب، لاهور۔

ڊاڪٽر بشري رحمن

اسسٽنٽ پروفيسر، شعبه ابلاغيات، جامعہ پنجاب، لاهور۔

ڊاڪٽر رزانہ اعجاز احمد

اسسٽنٽ پروفيسر، شعبه سياست، جامعہ پنجاب، لاهور۔

مفت لامارفا

اسسٽنٽ ليڪچرار، شعبه ريخ، سڪولٽي سٽيٽ يونيورسٽي، سڪولٽو، بيجر۔

ڊاڪٽر ارشد

سينئر ليڪچرار، شعبه عربي وعلوم اسلاميه، سڪولٽي سٽيٽ يونيورسٽي، سڪولٽو، بيجر۔

XV

76

اداریہ

- ۱۔ فہم قرآن کے اصول و ضوابط۔ مقدمہ فی اصول التفسیر از ابن تیمیہؒ کا انحصاری مطالعہ
- ۲۔ قرآن حکیم، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰

”العلم“ اپنے تخصص کے اعتبار سے علوم اسلامیہ کی تمام جہات سے منسلک ہے۔ نبی تحقیقی علمی مجلہ ہے۔ ہر ایجوکیشن کے اصول و ضوابط کی پابندی کرتے ہوئے اس میں شائع ہونے والے تمام مضامین انتخاب سے پہلے تنقید، ترمیم، تصحیح کے متعدد مراحل سے آتے ہیں۔ اس شمارہ کی سبب جین میں موضوعاتی تنوع ہے چنانچہ اہل علم کی تحقیقی کاوشیں جو شامل اشیا (۱) ہیں وہ علوم القرآن، تفسیر، حدیث و

۱۔ مطالعہ اٹلین، عربی زبان و ادب، استثنائی فکر، تجدید و تجدید کے فکری لوازم اور ان پر تنقیدات پر مشتمل ہیں۔

میں شکر آوارہوں مجلہ ”القلم“ کے ادارتی A میں شامل تمام ارکان کا کہ ان کی شہ روز کی محنت کے بعد ہم اس شمارہ کو طباً (۱) کی منزل۔۔ لانے کے قابل ہوئے۔ کوئی بھی علمی سرآمی ۔ سوئی اور محنت شاقہ کی محتاج ہوتی ہے۔ متعدد ریلی و انتظامی مصروفیات کے ساتھ اس تحقیقی مجلہ کی اشاعت (۲) ہمارے لیے اعزاز بھی ہے اور تشویق و غیب بھی۔ ڈین کلیہ علوم اسلامیہ محترمہ و فیسر ڈاکٹر طاہرہ رت صاحبہ کا خصوصی شکریہ لازم ہے کہ ان کی سرپرستی ہمارے لیے (۳) سہو ۔ بھی ہے اور ڈاکٹر عیثیٰ تحریہ ۔ بھی۔ اور ادارہ جناب و فیسر ڈاکٹر محمد سعد صدیقی بھی شکریہ کے مستحق ہیں کہ ہر مرحلہ ہر آن کی G و تعاون ہمارے ساتھ رہتا ہے۔

میں تمام اہل علم کی یہ شعر کر کے ختم کرتا ہوں

جہاں *زہ کی افکار *زہ سے ہے نمود

کہ سنگ و *D سے ہوتے نہیں جہاں پیدا

3`^e Y] O= n" q# ^ .æ

(مہ)